УДК 378.147: 811.111

ЮЛІЯ ЛАЗУТКІНА
(Краматорськ)

ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Розкрито проблему розвитку комунікативних навичок студентів на етапі вивчення англійської мови за фахом у вищих технічних закладах. Шляхом аналізу і узагальнення проведених досліджень доведено, що граматичний аспект є основним принципом вивчення англійської мови студентами вищих навчальних закладів; виділений методологічний принцип вивчення граматики; виявлена необхідність засвоєння граматики за допомогою навчальних вправ.

Ключові слова: *граматика англійської мови, комунікативна компетенція, комунікативний підхід, практичний метод навчання, мовленнєва діяльність.*

Практична граматика посідає центральне місце у програмі вивчення іноземної мови та є невід'ємною складовою усіх навчальних ситуацій іноземної мови. Без знань граматики неможливе повноцінне спілкування ні в усній, ні в письмовій формі. В умовах навчання, яке імітує мовну комунікацію і в значній мірі хаотичність мовного спілкування, виникає необхідність постійних пошуків балансу між пріоритетністю змісту і необхідністю роботи над граматичною формою. Однією з основних проблем досягнення високого рівня професійного спілкування іноземною мовою є вдосконалення граматичного аспекту при ви-

© Ю. Лазуткіна, 2014

вчені іноземної мови за професійним спрямуванням. Саме тому викладання граматики повинне отримати комунікативне обрамлення, оскільки основним завданням оволодіння мовою є здатність спілкування нею [1, с. 37-38].

Беручи до уваги завдання, які визначені у програмі з англійської мови за професійним спрямуванням, слід розвивати комунікативну компетенцію студентів ВНЗ, яка необхідна для ефективної участі в тих ситуаціях професійного спрямування, в яких має опинитися студент-фахівець. Тому виникла необхідність перегляду підходів до вивчення граматичних аспектів навчання іноземної мови студентами ВНЗ.

Історія методів викладання іноземних мов, зокрема граматики, найбільш повно досліджена і описана І. В. Рахманова. Також історією методики займалися К. А. Ганшина, І. А. Грузинська, В. Е. Раушенбах. Окремі розділи історії методів викладені в роботах Н. І. Гез, Ю. А. Жлугтенко, Р. А. Кузнєцової, С. К. Фоломкіна, З. М. Цвєткової. Серед західних дослідників можна відзначити роботи Ч. Лоува (Charles Lowe), Дж. Річардса і Т. Роджерса, (Richards, Jack C., Rodgers, Theodore). Граматику розуміли по-різному, вона відіграє неоднакову роль не тільки при навчанні рідною або іноземним мовам, але й узагалі в системі освіти окремих країн світу.

Комунікативне навчання з'явилося в той час, коли були потрібні серйозні зміни в парадигмі навчання англійській мові. Традиційні методики не відповідали потребам підготовки майбутніх віхівців.

Метою статті визначене обґрунтування і розкриття структури вивчення граматики англійської мови в умовах технічного вишу, розгляд вивчення граматичних аспектів як основного принципу опанування іноземної мови.

До поняттєвого визначення граматичної навички долучилося багато вчених-методистів. Є. І. Пассов, можливо, найповніше сформулював визначення граматичної навички, як здатність виконувати адекватну мовленнєвому завданню, синтезовану дію з виклику граматичної моделі, яка виконується в мовних параметрах і забезпечує ситуативне використання даної моделі як однієї з умов мовленнєвої діяльності.

Незважаючи на ґрунтовні дослідження граматичних аспектів, комунікативна компетенція залишається актуальним об'єктом наукових розвідок. Термін «компетенція» запроваджено М. Хомским стосовно лінгвістики. Рівень володіння усно-мовними вміннями найчіткіше реалізується у граматиці, тому вивчення граматичних аспектів є основним в опануванні іноземної мови. Проте засвоєння граматики будь-якої мови викликає чимало труднощів, які ускладнюються граматичними термінами, правилами та багатьма винятками.

При навчанні граматики слід керуватися принципом двоплановості, тобто коли вплив на свідомість і підсвідомість здійснюється одночасно. Наприклад, коли викладач ставить чітко виражене комунікативне завдання, він при цьому має на меті і навчальну, тобто граматичну ціль, яка не усвідомлюється студентами. Активізуючи сферу підсвідомого поряд із свідомим сприйняттям граматичних явищ, двопланове навчання значно розширює межі інтелекту і пам'яті студентів, дозволяє їм засвоювати великий обсяг граматичного матеріалу в контексті усно-мовленнєвого спілкування за порівняно короткий час.

Формування граматичних навичок студентів є актуальною проблемою, оскільки потребує комплексного підходу. За Є І. Пассовим, граматичний навик є сукупністю автоматизованих дій, що забезпечують адекватне морфолого-синтаксичне оформлення одиниці мовлення. При формуванні граматичної

компетенції необхідно приділяти увагу не лише формальній стороні граматичного навику, яка відповідає за правильне оформлення граматичної структури згідно з нормами мови, але й функціональній стороні, яка обумовлює функціонування граматичного явища у мовленні відповідно до комунікативних задач, тобто втілює комунікативні можливості граматичних явищ [3, с. 124-175].

Стосовно академічного підходу до вивчення граматики, то, дійсно, в навчальних закладах приділяють занадто багато уваги саме вивченню граматики. Вивчення граматики вважається найскладнішою частиною навчання, тому практичні навички володіння іноземною мовою залишаються в нерозвинутому стані. Тому комунікативна ціль навчання дозволяє сформувати основну вимогу щодо обсягу граматичного матеріалу, який необхідно засвоїти, тобто він повинен бути достатнім для користування мовою як засобом спілкування і реальним в межах засвоєння програми.

Якщо розглядати практичні заняття з англійської мови студентів I-II курсів технічних спеціальностей, то вивчення студентами граматичного матеріалу передбачає наявність певного запасу базових шкільних знань. Але необхідно систематизувати граматичні знання, підпорядкувати вивчення граматичного матеріалу та удосконалення граматичних навиків цілеспрямованим й ефективним навчальним методам. Цілісність висловлювання може порушуватися через незнання специфіки англійських граматичних конструкцій і, відповідно, неправильне їх уживання, опору на рідну мову, що призводить до граматичних інтерференційних утворень. Як показує практичний досвід, найчастіше на граматичному рівні українська мова виявляє інтерферуючий уплив у виборі граматичного часу: замість Present Perfect и Past Perfect використовують форми Past Indefinite; багатозначність прийменника *"в"* представлена в англійській мові різнотематичними прийменниками часу, простору, напрямку руху (at, on, in, to, in, into). Проблеми викликають також англійські граматичні категорії, відсутні в українській мові (Gerund, Participle, Complex Object, Complex Subject), часові форми неправильних дієслів, закінчення *"s"* у третій особі однини.

Викладацький досвід показує, що навчання граматиці старших курсів, зокрема магістрів, є важливою складовою навчального процесу, одним із чинників формування якісних, не поверхових знань англійської мови. Цільність висловлювання залежить від знання специфіки англійських граматичних конструкцій, отже граматика є основою правильної реалізації комунікативного задуму в мовленні. Загальновідомо, що для оволодіння будь-якою діяльністю, у тому числі мовленнєвою, необхідні знання. На основі набутих знань формуються навички та розвиваються вміння. У процесі викладання було виявлено, що мовленнєва діяльність іноземною мовою зумовлена знанням мовного правила та вмінням застосовувати його до цієї діяльності. Таким чином мовлення реалізується за її правилами. Знання мовного матеріалу підлягає подальшого тренування, а саме, спостереження граматичного явища в тексті або спеціально підібраних реченнях,розуміння закономірностей уживання граматичних форм, характерних для мовного матеріалу, практичне використання граматичного матеріалу в мовленні завдяки багаторазовому тренуванню та автоматизації вживання мовного явища в мовленні. Слід закріплювати правила – формули шляхом повторення однотипних фраз. Однотипність фраз, які часто повторюються у мовленні, викликає певну системність у роботі мозку. Коли мозок сприймає сигнал однієї якості, то нервові імпульси проходять швидше і фіксуються міцніше. Регулярність надходження до мозку однотипних фраз, їх

«неперервність» у часі є необхідною умовою формування навичок. При цьому слід наголосити на важливості створення різноманітних мовленнєвих ситуацій, які передбачають збереження уваги студентів при оволодінні певною граматичною формою та подальше успішне засвоєння матеріалу. Різноманітність «обставин» автоматизації передбачає можливість вживати засвоєний матеріал у різних ситуаціях. Організація граматичного матеріалу має при навчанні іноземної мови істотне значення. Вона визначає значною мірою успіх роботи над граматичною стороною різних видів мовленнєвої діяльності і, отже, кінцеві результати викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ. Діапазон типів вправ, які можуть застосовуватися в рамках комунікативного підходу, практично не обмежений. Передбачається, що це такі вправи, які забезпечують досягнення студентів комунікативних цілей навчального плану, втягують майбутніх фахівців у процес спілкування і припускають вживання таких комунікативних процесів, як обмін інформацією, обговорення, взаємодія. Граматичний матеріал має бути організований функціонально, а саме: граматичні явища повинні органічно поєднуватись з лексичними. Наприклад, при навчанні правильній побудові та структурі речень потрібно брати до уваги також їх зміст та тематику. Граматичні навички повинні формуватися як на рівні окремих структур, так і на рівні зв'язного діалогічного та монологічного мовлення. Це дозволяє тренувати граматичні структури не лише відокремлено, а й у тематичному зв'язку. Таким чином, виділяють чотири основних етапи роботи над граматичним матеріалом:

– етап презентації граматичних явищ, сприйняття структури і створення основи для подальшого формування навичок;

– формування мовленнєвих граматичних навичок шляхом їх автоматизації в усному мовленні;

– включення навичок до різних видів мовлення, зароджується механізм самостійного виклику структури;

– розвиток мовленнєвих умінь [2, с. 304].

Для розуміння більш складних граматичних явищ знадобилася б велика кількість прикладів, а також часу, тому тут більш доцільним є теоретично-практичний метод, який включає в себе коротке граматичне пояснення до мовленнєвого прикладу, яке стосується утворення і використання в мовленні даного граматичного явища. Вивчення через текст як основну комунікативну одиницю, яка дає можливість через його читання чи слухання з подальшим коментуванням або його перекладом вивчити новий лексичний чи граматичний матеріал, навчитись спілкуватись, створюючи комунікативні ситуації на основі тексту. Саме цей метод є дуже продуктивним у немовному технічному ВНЗ, де недостатня кількість часу не дає можливості широко використовувати інші підходи до вивчення іноземної мови [4, с. 54]. Навчальні матеріали підбираються за ситуативно-тематичним чи функціональним принципом. Тобто граматичний і лексичний матеріали відповідають темі і ситуації або функції (чого потрібно навчити студента - навичок спілкування, слухання, читання чи написання іноземною мовою. Залежно від цього розробляється навчальна програма, яка, за П. А. Вілкінсом, британським дослідником, може бути трьох типів: 1) граматична; 2) ситуативна; 3) понятійна (або семантична):

Граматична навчальна програма основний акцент робить на вивченні граматики.

Ситуативна навчальна програма основну увагу приділяє використанню мови в конкретній реальній ситуації.

Понятійна навчальна програма ґрунтується на змісті можливих засобів, які потрібно вживати у певних ситуаціях. Тому ця навчальна програма є синтезом двох попередніх і тому є найбільш доцільною. Ця програма акцентує увагу на вивченні комунікативної компетенції [5, с. 115].

Комунікативна ціль навчання граматики дозволяє сформувати основну вимогу щодо обсягу граматичного матеріалу, який необхідно засвоїти: він повинен бути достатнім для користування мовою як засобом спілкування і реальним для засвоєння в межах програми. Граматичні навички є компонентами різних видів мовленнєвої діяльності, і тому вони відрізняються залежно від виду мовленнєвої комунікації. Вивчаючи граматику ми систематизуємо наші знання. Разом з тим граматичні правила необхідно усвідомлювати, такий принцип утворює звичку і використання правил поступово стає автоматичним.

Отже, оптимальний результат у навчальному процесі буде досягнуто тільки поєднуючи, механічне запам'ятовування правил – формул та усвідомлене використання відповідних граматичних форм у певних ситуаціях. Процес вивчення правил – формул буде оптимальним, якщо їх поєднувати в певні групи, проводячи паралелі. Ефективність запропонованих принципів базується на врахуванні особливостей викладання англійської мови у ВНЗ зважаючи на здібності студентів до вивчення точних, а не гуманітарних наук. При оволодінні граматикою студентами технічних ВНЗ особлива увага повинна бути приділена теорії, з використанням наочності, і її оптимальному поєднанню з мовною практикою. При цьому основним методологічним принципом є принцип свідомості – студенти повинні ясно усвідомлювати комунікативну спрямованість досліджуваних граматичних структур і уміти розшифровувати схеми і таблиці. Комунікативна мета навчання граматиці у ВНЗ дозволяє сформулювати основну вимогу до обсягу граматичного матеріалу, моделювання й відтворення реальних (професійних) ситуацій спілкування, користування мовою як засобом спілкування в заданих програмою межах і реальним для засвоєння його в даних умовах. Іноземна мова належить до предметів, якими студент оволодіває в процесі активної мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо). Рішення даної проблеми вимагає нових підходів до організації процесу навчання, вдосконалення його форм і методів. Ось чому при вивчені граматиці, комунікативний підхід навчання здатний забезпечити мотиваційно-спонукальний рівень спілкування, створити обстановку, наближену до реальних умов, в яких зазвичай виникає потреба у спілкуванні людей один з одним. Не можна не визнавати значення вивчення граматики, однак процес навчання має розумно поєднувати системний, і змістовий підходи, містити роботу як над формою, так і над змістовою стороною мовлення. Проте, під час навчання граматиці необхідно поєднувати і чергувати засоби навчання, цим не дозволяючи студентам позбутися інтересу до вивчення граматики.

Перспектива подальших досліджень полягає у з'ясуванні чинників, які сприяють аналізові переваг та недоліків методів вивчення граматики іноземної мови в умовах технічного вишу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бондалетов В. Д.* Социальная лингвистика / *В. Д. Бондалетов*. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.

2. *Конышева А. В.* Современные методы обучения английскому языку / *А. В. Конышева*. – Минск : ТетраСистемс, 2011. – 304 с.

3. *Пассов Е. И.* Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / *Е. И. Пассов*. – М. : Русский язык, 1989. – 276 с.

4. *Тарнопольский О. Б.* Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти / *О. Б. Тарнопольский*. – К. : Фірма "ІНКОС", 2006. – 248 с.

5. *Wilkinson P.* Changing practices, changing education / *P. Wilkinson, J. Edwards-Groves*. – eBook, 2014. – 278 p.

ЮЛИЯ ЛАЗУТКИНА

ГРАММАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Раскрыта проблема развития коммуникативных навыков студентов на этапе изучения английского языка по специальности в высших технических заведениях. Путем анализа и обобщения проведенных исследований доказано, что грамматический аспект является основным принципом изучения английского языка студентами высших учебных заведений; выделен методологический принцип изучения грамматики; выявлена необходимость усвоения грамматики с помощью обучающих упражнений.

***Ключевые слова**: грамматика английского языка, коммуникативная компетенция, коммуникативный подход, практический метод обучения, языковая деятельность.*

YULIA LAZUTKINA

GRAMMATICAL ASPECT OF STUDYING FOREIGN LANGUAGE

This article is sanctified to the problem of the development of communicative skills for students when studying English on speciality in higher technical establishments. Students grammatical knowledge and communicative ability in terms of success in languages, grammar has been seen to be a problem and stand in the way of helping students as a future professionals to communicate in English fluently. The grammar aspect has been seen as one of many resources that we have in language which helps us to communicate, the conception of grammar as something that liberates rather than represses is one that is worth investigating. The different views of grammar will help to establish the understanding on how language is analysed, and its extent of influences in the teaching of grammar. The discussions on the different methods of language teaching which have emerged from the different views of learning a language will help to establish the understanding of the role of grammar in language teaching and learning. The forgoing review of literature shows that studying the grammatical aspect is basic in mastering foreign language. This skill will help students as future professionals to understand what about topic without reading and translating every word. Therefore, communicative proficiency will become easier to achieve only when students have accepted the necessary knowledge such grammar. The present article aims to investigate the various problems and challenges faced by a pedagogue in teaching grammar effectively to the students of technical universities. The article attempts to explore the challenges and problems faced by a language teacher in the teaching of grammar. It has been found that the goals of language-teaching programmes are often articulated in terms of "communicative competence", and much discussed in the pedagogic research literature are the so-called "communicative approaches" to language instruction. The fundamental premise of most such approaches is that the primary function of language is that of "communication". It presupposes that language always occurs in a social context on speciality, and it should not be discovered from its context when it is been taught. The communicative approach has brought us greatly enriched repertoire of exercise types, students learn rules and get their grammar right during practice. The result in an educational process will be attained only by combining, mechanical memorizing of rules – formulas and the realized use of the proper grammar forms in certain situations. In order to be able to speak a language to a degree of proficiency and to be able to use for the future speciality, the grammatical aspect

must be studied. The result of the investigation also indicates that teaching grammar methods can meet student's needs.

Keywords: *English grammar, communicative competence, communicative approaches, methodology, practical method of studying, linguistic activity, education, speciality, grammar aspect, skills, pedagogue, technical universities, language teaching.*

Одержано 12.09.2014, рекомендовано до друку 20.09.2014.